

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Руслана Попп

**ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ
(1939–1953 рр.)**

Методичні вказівки до семінарських занять

Дрогобич, 2024

УДК 94(477.8)-057.85”1939/1953”(072)

П59

*Рекомендовано вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка
(протокол № 12 від 21.12.2024 р.)*

Рецензенти: Біла Світлана Ярославівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Гриценко Галина Зеновійвна, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Відповідальний за випуск –

Ільницький Василь Іванович, доктор історичних наук, завідувач кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Попп Р.П.

П 59

Інтелігенція західних областей України (1939–1953 рр.) : :
методичні вказівки до семінарських занять. Дрогобич :
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана
Франка, 2024. 20 с.

Навчально-методичний посібник «Інтелігенція західних областей України (1939–1953 рр.)» написаний відповідно до програми навчальної дисципліни «Інтелігенція західних областей України (1939–1953 рр.)», затвердженої науково-методичною радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 7 від 27.08.2024 р.).

У посібнику подаються теми, плани і методичні поради до семінарських занять, рекомендовані джерела інформації.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Заняття 1. Соціально-історичний феномен української інтелігенції.....	5
Заняття 2. Становище інтелігенції західних областей України в 1939–1941 роках.....	7
Заняття 3. Політика сталінського тоталітарного режиму щодо інтелігенції західних областей України у перші повоєнні роки (1944–1953).....	10
Заняття 4. Участь інтелігенції у культурному і господарському житті регіону.....	14
Заняття 5. Повсякдення інтелігенції західних областей України (1944–1953)...	17

ВСТУП

Інтелігенція відігравала ключову роль у збереженні національної культури, мови, історичної пам'яті й формуванні ідентичності населення західних областей України. Сьогодні важливо розуміти, як минулі покоління протистояли викликам та зберігали національні ідеї. Цей досвід може надихати сучасне суспільство, зокрема, в контексті боротьби України за свою незалежність і європейське майбутнє. Вивчення історії західноукраїнської інтелігенції значно розширить знання студентів про історію регіону, дозволить побачити історичний контекст через призму людських переживань, героїзму чи трагедії.

Навчальний предмет «Інтелігенція західних областей України (1939–1953 рр.)» хронологічно охоплює надзвичайно важкий і неоднозначний етап в історії нашого краю – період становлення і утвердження сталінського тоталітарного режиму на західноукраїнських українських землях в 1939–1941 та 1945–1953 рр. Це час, коли інтелігенція зазнала нечуваних гонінь і репресій з боку влади, однак зуміла зберегти і примножити національно-культурну традицію свого народу. Суперечливі тенденції цього періоду мали настільки сильний вплив на ціннісні орієнтири, психологію та життєвий стиль інтелігенції, що їхні глибинні наслідки відчуються і сьогодні.

Основними завданнями, що стоять перед студентами при вивченні навчальної дисципліни, – це вміння визначати історико-соціологічний зміст феномену української інтелігенції, характеризувати етносоціальні зміни в середовищі інтелігенції західних областей України, політику радянської влади щодо неї, її роль у збереженні й примноженні духовних цінностей, розкривати повсякденні практики інтелігенції регіону у зазначений період.

Пропонований навчально-методичний посібник допоможе максимально успішно підготуватися магістрам до семінарського заняття, для цього подаються методичні поради, рекомендується необхідна література.

Заняття 1

Соціально-історичний феномен української інтелігенції

1. Виникнення інтелігенції. Генеза поняття.
2. Історичний розвиток української інтелігенції.
3. Соціальний статус інтелігенції в радянську добу.

Рекомендована література

1. Касьянов Г. В. Українська інтелігенція 1920-х–30-х років. Соціальний портрет та історична доля. Київ : «Глобус», Вік; Едмонтон : Канадський інститут Українських Студій Альбертського університету, 1992. 176 с.
2. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. / пер. з англ. Київ : Основи, 1997. 423 с.
3. Лисяк-Рудницький І. Виродження та відродження інтелігенції. *Історичні есе* : в 2-х т. Київ : «Основи», 1994. С. 361–380.
4. Марусик Т. Гуманітарна інтелігенція в соціальній структурі суспільства. *Питання історії нового і новітнього часу* : збірник наук. праць. Чернівці : Рута, 2000. Вип. 7. С. 36–47.
5. Нариси історії української інтелігенції (перша половина ХХ ст.) : у 3-х кн. / відп. ред. Ю. О. Курносов. Київ : Ін-т історії України АН України, 1994. Кн. 3. 153 с.
6. Попп Р., Щудло С. Історична та соціокультурна обумовленість статусу інтелігенції у структурі населення західних областей України. / *Молодіжна політика: проблеми та перспективи* : збірник наукових праць. Дрогобич – Перемишль : Посвіт, 2013. Вип. 4. С. 344–351.
7. Рубльов О.С. Інтелігенція українська. *Енциклопедія історії України* : Т. 3: Е–Й / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ : В-во "Наукова думка", 2005. 672 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Inteligenciya_ukrainska

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

У першому питанні з'ясуйте історичні передумови виникнення інтелігенції як соціальної групи. Зверніть увагу на те, що стосовно походження самого терміна «інтелігенція» в науковій літературі немає одностайності, існують різні версії. Проаналізувавши кілька визначень, знайдіть спільні особливості, і виберіть, на вашу думку, найбільш повне. Покажіть, що визначаючи поняття «інтелігенція», кількісний і якісний склад цієї суспільної верстви, необхідно пам'ятати про наявність інтелігентності, як основної риси, що дає можливість ідентифікувати індивідів з цією спільнотою. Визначте критерії інтелігентності. Подумайте, чи можна ототожнювати поняття «інтелігенція» з поняттями «інтелектуал», «еліта».

У другому питанні, зверніть увагу на історичні реалії виникнення української інтелігенції, доведіть, що вона як духовний провід народу сформувалася в XIX столітті. Покажіть особливості її розвитку на українських землях, які були в складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій. Загалом підсумуйте, що українська інтелігенція у своїй генезі пройшла період професіоналізації, коли поступово формувалася як професійна верства, не виходячи за межі якихось класів чи верств (від Київської Русі до козацької доби включно); період соціальної мобілізації, коли вона поступово набувала рис специфічної соціально-професійної верстви, а її формування стало об'єктом державної політики (приблизно XVIII – перша половина XIX ст.); часи феноменізації інтелігенції як соціального явища (друга половина XIX – початок XX ст.).

Радянська соціально-класова модель суспільства мала формулу “2+1”: два основні класи – робітники і селяни. Покажіть, яке місце в радянському суспільстві відводилося інтелігенції та виділіть її основні групи. З'ясуйте, що розуміють в історичній літературі під «номенклатурою». Зверніть увагу, що терміном «номенклатура» позначають як призначення згори донизу партійно-державних керівників, так і людей, які ці посади обіймали. Поясніть особливість соціального статусу радянської номенклатури.

Заняття 2

Становище інтелігенції західних областей України в 1939–1941 роках

1. Становлення радянської системи в західних областях України.
2. Кадрова політика сталінського тоталітарного режиму.
3. Ідеологічний тиск та репресії проти представників інтелігенції.

Рекомендована література

1. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали / ред. кол. Ю. Ю. Сливка (відп. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1995. Том I. 1939–1953. 750 с.
2. Литвин М.Р. 1939. Західні землі України / М. Р. Литвин, О. І. Луцький, К. Є. Науменко. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. 152 с.
3. Луцький О. Інтелігенція Львова (вересень 1939 – червень 1941). *Львів: місто – суспільство – культура* : збірник наукових праць / за редакцією Мар'яна Мудрого. Львів : ЛДУ імені Івана Франка, 1999. С. 574–586.
4. Луцький О. Приборкання інтелігенції (1939–1953). *Реабілітовані історією* : у 27 т. Львів : Астролябія, 2009. Львівська область. Книга перша. С. 581–596.
5. Луцький О. Інтелігенція Західної України в 1939–1941 роках: між пристосуванням і опором. *Українська еліта у другій половині XIX – на початку XXI століття.: особливості формування, трансформація уявлень, інтелектуальний потенціал. Західні землі. Вибрані проблеми* / від. ред. Ігор Соляр ; упоряд. Олег Муравський, Михайло Романюк ; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2023. Кн. 1. С. 359–388.
6. Лучаківська І. Українська інтелігенція західних областей УРСР в перші роки радянської влади (1939–1941). Дрогобич : Відродження, 2001. 168 с.

7. Місінкевич Л. Державний терор у західноукраїнських землях як метод встановлення радянської влади. *Університетські наукові записки*. 2021. № 1 (79). С. 6–19.
8. Рубльов О. С., Черченко Ю. А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції 20–50-ті роки ХХ ст. Київ : Наукова думка, 1994. 350 с.
9. Ярош Б.О. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях 30–50-ті роки ХХ ст. (історико-політологічний аспект). Луцьк : Надстир'я, 1995. 176 с.
10. Галів М. Політика радянської влади щодо педагогічних кадрів загальноосвітніх шкіл західної України у 1939–1941 роках (на прикладі Дрогобицької області). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2009. Вип. 24. С. 92–107.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Щоб розкрити перше питання, спочатку покажіть події на передодні та початку Другої світової війни, вступ радянських військ на територію Західної України. Висвітліть процес входження західних областей України до складу УРСР та СРСР. Покажіть, що становлення радянської системи на західних землях України викликав неоднозначну реакцію різних прошарків місцевої інтелігенції, назвіть причини цього. Доведіть суперечливість змін в освітній і культурній сфері в західних областях УРСР в 1939–1941 роках. Покажіть реакцію і ставлення до них місцевої інтелігенції.

Вивчаючи друге питання зверніть увагу на те, що з кінця ХІХ ст. і до початку Другої світової війни на західноукраїнських землях сформувалася інтелігенція, різна за своїм етнонаціональним походженням, поглядами та соціальним статусом. Поясніть, чому більшість її представників не вписувалися в сталінську тоталітарну систему. Виділіть основні складові політики сталінського тоталітарного режиму щодо інтелігенції.

Готуючись до третього питання, розкрийте методи та форми ідеологічного впливу на інтелігенцію. Доведіть, що насильство стало головним, а стосовно окремих груп інтелігенції, єдиним засобом державного впливу. Покажіть наслідки репресивних акцій влади щодо інтелігенції. Зверніть увагу на те, що ефект радянзації у сфері ідеології був головно зовнішнім. Традиційні ідейні переконання і уподобання інтелігенції продовжували жити. Розглядуваний період виявився надто коротким, аби домогтися якихось помітних зрушень у суспільній свідомості.

Заняття 3

Політика сталінського тоталітарного режиму щодо інтелігенції західних областей України у перші повоєнні роки (1944–1953)

1. Етнодемографічні зміни в середовищі інтелігенції західних областей України.
2. Ідеологічна обробка та репресивні акції проти інтелігенції регіону .
3. Джерела формування нової радянської інтелігенції.

Рекомендована література

1. Гуркіна С. Репресоване духовенство Львівщини (1939–1989)./*Реабілітовані історією* : у 27 т. Львів : Астролябія, 2009. Львівська область. Книга перша. 2009. С. 610– 26.
2. Давид І. «Суд» над Оленою Степанів. *Україна в минулому* : збірник статей. Київ – Львів, 1993. Вип. 3. С. 106–114.
3. Дашкевич Я. Боротьба з Грушевським та його львівською школою за радянських часів. *Український історик*. 1996. № 1–4 (128–131). Вік ХХХІІІ. Нью-Йорк, Торонто, Київ, Львів, Мюнхен. С. 88–142.
4. Дашкевич Я. Боротьба з Грушевським та його школою у Львівському університеті за радянських часів. *М. Грушевський і Львівська історична школа* : матеріали конференції. Львів, 24–25 жовтня 1994 р. Нью-Йорк – Львів, 1995. С. 32–94.
5. Киричук Ю. Політичні вбивства Гавриїла Костельника і Ярослава Галана – провокативний засіб боротьби радянських каральних органів проти українського руху опору. *Проблеми гуманітарних наук. Наукові записки ДДПУ*. Дрогобич : Коло, 2001. Вип. 8. С. 149–159.
6. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали / ред. кол. Ю. Ю. Сливка (відп. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1995. Том І. 1939–1953. 750 с.

7. Луцький О. Приборкання інтелігенції (1939–1953). *Реабілітовані історією* : Львівська область. Книга перша. Львів : Астролябія, 2009. С. 581–596.
8. Марусик Т. В. Західноукраїнська гуманітарна інтелігенція: реалії життя і діяльності (40–50-ті рр.). Чернівці: вид-во Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, 2002. 461 с.
9. Попп Р. Інтелігенція Львова у 1944 – 1953 рр.: етносоціальна характеристика. *Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету ім. Івана Франка : збірник наукових праць*. Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2002. Вип. 4. С. 373–383.
10. Попп Р. Репресивні акції органів НКДБ-МДБ проти львівської інтелігенції у 1944–1953 рр. *Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету ім. Івана Франка : збірник наукових праць*. Львів : Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2000. Вип. 3. С. 164 – 168.
11. Рубльов О. С., Черченко Ю. А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції 20–50-ті роки ХХ ст. Київ : Наукова думка, 1994. 350 с.
12. Сірук Н. «Космополітизм»: ідеологічні процеси в Україні у післявоєнний період (друга половина 40-х – початок 50-х років ХХ ст.). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія історія*. 2005. Випуск 9. С. 200–202.
13. Терлюк І. Я. Росіяни західних областей України (1944–1996 рр.). (Етносоціальне дослідження). Львів : Центр Європи, 1997. 176 с.
14. Міщанин М. Сталінські репресії як інструмент радянзації Закарпаття 1944–1953 рр. *Політика пам'яті в Україні щодо радянських репресій у західних областях (1939–1953) : колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький*. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2021. С. 330–356.
15. Нестайко М., Мухаць Р. Основні напрями і форми взаємодії влади і мистецтвознавців Львова другої половини ХХ ст. *Політика пам'яті в*

Україні щодо радянських репресій у західних областях (1939–1953) : колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2021. С. 246–310.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Готуючись до першого питання, насамперед необхідно прослідкувати демографічні зміни у середовищі інтелігенції західноукраїнських земель, зумовлені війною. Покажіть, які заходи керівництва СРСР в подальшому докорінно трансформували етнонаціональну структуру населення західноукраїнських земель, і як це вплинуло на середовище інтелігенції. Більш детально зупиніться на насильницьких переселеннях та їх масштабах і наслідках. У перші повоєнні роки інтелігенція краю поповнювалася представниками різних національностей, продемонструйте це на конкретних даних.

Однією зі складових політики радянського режиму щодо інтелігенції була її ідеологічна обробка. Розкрийте основні форми та методи ідейно-політичного впливу на інтелігенцію. Доведіть, що еліта західних областей особливо постраждала під час повоєнних ідеологічних кампаній боротьби з «націоналістичними ухилами», «проявами українського буржуазного націоналізму», «космополітизму», «низькопоклонством перед Заходом». З'ясуйте, якою насправді була ідеологічна кампанія «боротьби з історичною школою Михайла Грушевського та його учнями», які наслідки вона мала для історичної науки та істориків. Покажіть, чому на початку 50-х років XX ст. ідеологічний тиск проти української інтелігенції знову посилювався. Покажіть, що у повоєнні роки сталінський тоталітарний режим застосовував проти інтелігенції західних областей України (як світської, так і духовенства), репресивні заходи – арешти, ув'язнення, депортації, звільнення з роботи.

Виділяючи джерела формування інтелігенції регіону у перші повоєнні роки, зверніть увагу на те, що сталінський тоталітарний режим, який

відновлювався в регіоні не довіряв вихідцям із західних областей України, в західний регіон УРСР надсилалися керівні працівники та спеціалісти зі всього Союзу. З'ясуйте наслідки такої кадрової політики. Нова радянська інтелігенція повнювалася випускниками вищих навчальних закладів. Покажіть, якими методами радянська система змінювала національний та соціальний склад, світогляд студентства і як до цього ставилася молодь.

Заняття 4

Участь інтелігенції у культурному і господарському житті регіону

1. Участь інтелігенції у відбудові господарства, освіти та медицини.
2. Надбання і проблеми праці науковців.
3. Творча інтелігенція в тоталітарну добу.

Рекомендована література

1. . Труба Р. Омелян Терлецький (1873–1958). Львів : [б. в.], 2013. 83 с.
2. Бадяк В. У лещатах сталінщини. Нарис історії Львівської організації Спілки художників України 1939–1953. Львів : СКІМ, 2003. 204 с.
3. Василь Барвінський у дослідженнях і матеріалах / редактор-упорядник В. Грабовський. Дрогобич : Посвіт, 2008. 336 с.
4. Горинь Б. У пошуках берега: Життя і творчість скульптора Івана Севери. Львів : Інститут українознавства НАН України, 1995. 230 с.
5. Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* : зб. наук. праць / відп. ред. Я. Ісаєвич; упор. Ф. Стеблій. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2001. Вип. 8. 960 с.
6. Литвин М., Ільницький В. Соціогуманітаристика західного регіону України в умовах сталінського тоталітаризму: просопографічний та комеморативний аспекти. *Політика пам'яті в Україні щодо радянських репресій у західних областях (1939–1953)* : колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2021. С. 330–356.
7. Марусик Т. В. Західноукраїнська гуманітарна інтелігенція: реалії життя і діяльності (40–50-ті рр.). Чернівці : Вид-во Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, 2002. 461 с.
8. Нечиталюк М.Ф. Моя пора, моє багатоліття : Спогади. Львів : ЛНБ ім. В. Стефаника, 2005. 397 с.

9. Поліщук Ю.А. Мирон Кордуба як історіограф, археограф і джерелознавець. Черкаси : Вид. Ю. Чабаненко, 2019. 274 с.
10. Попп Р. Повоєнне шкільництво у світлі звітних документів Українського націоналістичного підпілля. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2020. Вип. 3/45. С. 168–185.
11. Сворак С. Д. Народна освіта у західноукраїнському регіоні: історія та етнополітика (1944–1964 рр.). Київ : Правда Ярославичів, 1998. 235 с.
12. Стасюк О. Життєвий шлях Петра Карманського (громадсько-політичний аспект). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2009. №18. С. 535–543.
13. Стеблій Ф. Іван Карпинець (1898–1954). Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. 24 с.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

При вивченні першого питання спочатку необхідно охарактеризувати соціально-економічне становище західних областей України після вигнання німецьких військ та їх союзників, стан освіти й медицини. Розкрийте також зміст, шляхи і методи післявоєнної господарської та культурно-освітньої політики радянської системи. Визначте, що було зроблено інтелігенцією для налагодження діяльності підприємств, освітніх закладів та лікувальних установ.

З'ясуйте, якими були у повоєнний період умови розвитку науки. Покажіть, що в цей час влада широко використовувала силові методи управління наукою, щоб гарантувати панування сталінської доктрини, забезпечувати замкнутість наукової сфери, ізолювати її від світового наукового процесу. Охарактеризуйте діяльність науковців регіону, наприклад, розкрийте роботу львівських відділів інститутів АН УРСР.

На службу офіційній ідеології владні структури намагалися поставити творчу інтелігенцію. Для цього регіоні були відновлені організаційні структури

– відділення Спілок радянських письменників, художників, композиторів, архітекторів, які давали можливість контролювати цю групу інтелігенції. Радянська література, мистецтво були обмежені тематично, розвивались у рамках одного творчого методу – соціалістичного реалізму. Обмежені в ідейно-художній тематиці й матеріальних засобах письменники, художники, композитори, актори зберігали бажання працювати задля рідної культури. Доведіть це.

Підсумовуючи зауважте, що тоталітарний сталінський режим міг перешкодити духовному розвитку народу, але не в змозі був його спинити, це переконливо підтверджує діяльність інтелігенції в зазначений період.

Заняття 5

Повсякдення інтелігенції західних областей України (1944–1953)

1. Рівень доходів інтелігенції.
2. Житлове забезпечення.
3. Дозвілля інтелігенції.

Рекомендована література

1. Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* : зб. наук. праць / відп. ред. Я. Ісаєвич; упор. Ф. Стеблій. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2001. Вип. 8. 960 с.
2. Крушельницька Л. І. Рубали ліс... (Спогади галичанки). Львів : Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН УРСР, 2001. 260 с.
3. Марусик Т. В. Західноукраїнська гуманітарна інтелігенція: реалії життя і діяльності (40–50-ті рр.). Чернівці : Вид-во Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, 2002. 461 с.
4. Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.) : у 2-х книгах, 3-х частинах. / відп. ред. В. М. Даниленко. Київ : Інститут історії України НАН України, 2010. Кн. 1, ч. 1–2. 351 с.
5. Попп Р. Повсякдення інтелігенції Львова 1944–1953 рр. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич : Коло, 2012. Вип. XVI. С. 384–395.
6. Попп Р., Ярушак М. Житловий аспект повсякдення інтелігенції західного регіону України у 1944–1953 рр. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2021. Вип. 7/49. С. 91–102.

7. Стародубець Г. Повсякденне життя партійно-радянської номенклатури західноукраїнських областей у період пізнього сталінізму (середина 1940 – початок 1950-х років). *Повсякденне життя населення західних земель України у перші повоєнні роки (1944–1953)* : колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2021. С. 47–74.
8. Popp R., Medvid O. Social portrait of the party-soviet nomenclature representatives in the western regions of Ukraine at the end of the 40S of the XXTH century (based on archive criminal case materials). *Східноєвропейський історичний вісник*. 2024. Вип. 31. С. 100–110.
9. Popp. R., Kantor N. Everyday life of intelligentsia of the western region of Ukraine in 1944–1953. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2021. Вип 21. С. 162–171.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

На початку вивчення теми, зверніть увагу на те, що ми насамперед розуміємо під повсякденністю. Зауважте, що життєвий рівень інтелігенції визначала насамперед її заробітна плата. З'ясуйте, якими були розміри заробітної плати інтелігенції у перші повоєнні роки. Проаналізуйте карткове та пенсійне забезпечення інтелігенції. Окремо покажіть особливості харчування та одягу. З'ясуйте, чи матеріальні надходження інтелігенції давали можливість забезпечити її реальні потреби.

Вивчаючи друге питання, зверніть увагу, що особливо гостро для інтелігенції у цей період стояла житлова проблема. Покажіть, які категорії інтелігенції першочергово забезпечувалися житлом. Продемонструйте, як рівень життя та забезпечення житлом впливав на суспільні настрої та морально-психологічний стан інтелігенції.

У третьому питанні визначте способи проведення інтелігенцією вільного часу. Покажіть основні форми дозвілля радянських громадян у перші повоєнні роки. Порівняйте повсякдення інтелігенції з повсякденням інших соціальних

груп регіону. Для відтворення повсякденних реалій радянського суспільства у перші повоєнні роки, можна провести опитування серед родини, знайомих, друзів старшого покоління з приводу того, що вони пам'ятають, або чули від представників про життя в ті часи.

Електронне навчально-методичне видання

Руслана Попп

**ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ
(1939–1953 рр.)**

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Редактор
Ірина Невмержицька

Технічний редактор
Артимко Ірина

Здано до набору 06. 06 .2025 р. Формат 60х90/16. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 1,25. Зам. 49.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.
(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140
від 01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24.